

Flamenpolitiek en Duitse propaganda tijdens de Tweede Wereldoorlog : de versie van het Militair Bezettingsbestuur (1940-1944) *

6. Oostfrontiers en Waalse renaissance.

Met de inval in de Sovjet-Unie op 22 juni 1941 hebben de Duitsers een altaar voor een god ingewijd wiens honger naar mensenoffers onstilbaar bleek. Een rechtstreeks gevolg daarvan was dat ook in België gezocht werd naar vrijwilligers om in de eindloze vlakten van het oosten te gaan strijden. Dat had natuurlijk op zijn beurt een weerslag op de propaganda. Hoe de Duitsers het Russisch bolsjevisme als een afgrijpselijke draak voorstelden, die van plan was geweest heel Europa te verslinden, hoe het Derde Rijk zijn eigen offervaardigheid afficheerde in een strijd die, zo heette het, allen aanbelangde en hoe dan gesuggereerd werd om het filantropische Duitsland toch enige bijstand te geven, is al menigmaal verteld en we hoeven het hier niet te herhalen. Ons interesseert vooral de weerslag van die manoeuvres op de *Volkstumspolitik*.

Het was te verwachten dat de propaganda rond de toekomst van Vlaanderen nu wel iets concreter zou worden, zonder daarom natuurlijk eerlijker te zijn. Als men de mensen iets meer nodig heeft, moeten er duidelijker woorden vallen over wat men ermee van plan is. Maar de bezetter specificieerde eigenlijk niets; hij verspreide integendeel een impliciete dreiging: „Elk Vlamingengraf in de wijde Russische vlakte vormt een burgerrecht voor de toekomst. Wanneer na de oorlog België gewogen zal worden, zal het aantal vrijwillige Oostfrontiers uit Vlaanderen en Wallonië de doorslag moeten geven voor de rol die dit gebied

behoort te spelen in het nieuwe rechtvaardige ordenings geheel van het continent”⁷³. Dat de Oostfrontiers mensen waren die hun plicht kenden door tegen het bolsjevisme te gaan vechten voor de toekomst van Europa en van hun land⁷⁴, moest dus in de meest letterlijke zin begrepen worden. De gepropageerde evenredigheid tussen inzet in de Sovjet-Unie en inspraak na de strijd, vond men zelfs terug in de verslagen van de ronselmeetings van het VNV. De vrijwilligers die daar verzameld werden, schilderde de *Brüsseler Zeitung* af als mensen die voor de toekomst van hun volk vochten, doordat zij *Leider* Staf De Clercq stevige troefkaarten bezorgden voor latere onderhandelingen⁷⁵.

Met dergelijk materieel uitgangspunt hoeft het niet te verwonderen dat nu ook al eens naar de Walen gelonkt werd, want mogelijk kon ook daar

* Zie *Wetenschappelijke Tijdingen* 1981, nummer 1.

73. „Jedes Flamengrab in der weiten russischen Ebene ist eine Bürgerschaft für die Zukunft” „Wenn nach Kriegsende auch Belgien gewogen wird, würde die Zahl der freiwilligen Ostkämpfer aus Flandern und Wallonien .. den Hauptaussschlag geben für die Rolle, die dieser Raum in dem neuen gerechten Ordnungsgefüge des Kontinents spielen sollte”. H. TÖTTER, *Auch die Flamen*, BZ, 8 aug. 1942, p. 1.

74. W. HAILER, *Verbrechen und Sühne*, BZ, 14 maart 1942, p. 1; H. TÖTTER, *Zwei Welten*, BZ, 5 aug. 1942, p. 1-2.

75. *Arbeitsstagnungen des VNV-Führerkorps in Brüssel*, BZ, 15 juni 1942, p. 4; *Vom Werden und Willen der Schwarzen Brigade*, BZ, 25 juni 1942, p. 5.

een voorraad vrijwilligers aangeboord worden. Daar waar August Haase op 28 juni 1941 nog enkel de Vlamingen opriep te gaan strijden in het oosten, stelde hij tien dagen later de Walen op gelijke voet⁷⁶. Natuurlijk besteedde de *Brüsseler Zeitung* het meest aandacht aan de ronselmeetings van de vrienden van het VNV, maar daarnaast kreeg sporadisch behalve de DeVlag ook Rex foto's van marcherende SS-rekruten in de krant. Op politiek vlak bleef het echter volkomen windstil rond die wegwijnende Brussels-Waalse partij. Slechts eenmaal had Léon Degrelle de koppen van de *Brüsseler Zeitung* kunnen halen, toen hij op 5 januari 1941 in Luik een toespraak met *Heil Hitler* besloot⁷⁷. De Rex-leider was halfweg de oorlog wel in Berlijn een doorbraak aan het voorbereiden⁷⁸. Bij beetjes werd nu ook een oog gericht op de Waalse cultuur: een artikel over volksgebruiken in de streek, een portret van de dichter Hubert Kraus en een beschrijving van de toestand van het teater in het gebied. De gegroeide belangstelling voor de Walen was, zoals verder zal blijken, eveneens terug te vinden in de algemene, cultuurhistorische artikels, die opnieuw vooral over het verleden handelden. Ene Pierre Hubermont ging zelfs zover te schrijven dat de komst van de Duitsers voor een ware „Waalse renaissance” gezorgd had⁷⁹.

Hij vergat er natuurlijk wel bij te zeggen dat de bezetter zich voor de Walen interesseerde omdat hij hen plots nodig had. Ook de *Flamenpolitik* werd voortaan door materiële argumenten geïnspireerd. De inval in de Sovjet-Unie had immers het primaat van een politiek in dienst van de oorlogsvoering geakcentueerd en ideologische bekommernissen definitief verdrongen. In de propaganda was de principiële benadering van de Vlaamse problematiek daarmee althans op één punt herleid tot een materiële kwestie: de toekomst van het gebied werd gekoppeld aan de statistieken van het opgesoepeld kanonnevles.

7. De geschiedenis van een ras.

De aftakeling van de hooggestemde Duitse *volkstumspolitische* principes weerspiegelde zich ook in het verdwijnen van de hoofdartikels waarin breedvoerig cultuurhistorische beschouwingen over de relatie tussen Vlaanderen en Duitsland waren gepropageerd met daarbij de nodige, zij het vaaggehouden gevolgtrekkingen voor het eigentijds gebeuren. In hun plaats kwamen opnieuw teksten over het Vlaamse verleden, die weliswaar ook niet onschuldig volgens de regels van de historische kritiek waren opgesteld. Integendeel, zelfs al zorgde het opgedoken Waalse element soms voor komplikaties en tegenstrijdigheden, uit de verschillende artikels kon toch een aparte „geschiedenis van België, versie *Brüsseler Zeitung*” samengesteld worden. Die is niet alleen interessant om bij te zetten in het speciale museum

der historiografische vervalsingen⁸⁰, maar ook omdat eruit blijkt hoezeer men ook hier één en dezelfde idee suggereerde.

Zoals het een goede vaderlandse geschiedenis betaamt, begon ook deze met Julius Caesar. De Romeinse veldheer had geschreven dat de *Belgae* zich om hun Germaanse afkomst roemden, dit in tegenstelling tot de Galliërs, die zich Kelten noemden. Nadat dit volk verslagen was, groeide de Latijnse invloed, maar met de komst van de Franken werd deze tot aan het huidige Wallonië teruggedrongen. In de middeleeuwen kwamen de Zuidelijke Nederlanden (sic) tot grote bloei, vooral het gedeelte *Vlaanderen*, waarvan de naam door zijn uitstraling op de hele nederlandstalige streek afglansde en zelfs verder: Michelangelo rekende Dürer immers onder de *pittori fiaminghi*⁸¹. Voor de opgang in die periode zorgde de Duits-Vlaamse hanze-eenheid, die zich uitstreckte van Brugge tot Riga, en waarvan de sporen nog in de gewezen hanzesteden te zien waren. Toen al verdedigden de Vlamingen de Duitsers op hun oostflank tegen de Slaven⁸². Ook Wallonië bloeide, vooral op cultureel vlak, onder Duitse invloed⁸³.

Met de Slag der Gulden Sporen in 1302 werd een nieuwe golf van Latijnse opdringerigheid tegengehouden: Vlaanderen vormde ook aan die kant de voorhoede van de Germanen⁸⁴. Toch kwam er een breuk in de hanze-eenheid met het Franse intermezzo van de Boergondiërs, maar de nederlaag van Karel de Stoute bij Nancy in 1477 en vooral het huwelijk van zijn dochter Maria met Maximiliaan van Oostenrijk maakten daar een einde aan⁸⁵. De romanizeringsinvloeden bleven zo beperkt tot het hof, want dat de humanisten, die het woord *Belgae* weer opdoken, de *Nederduytsche Tael* een *sermo belgicus* noemden, wees erop dat het Nederlandse element overheersend bleef⁸⁶. Karel de Vijfde oriënteerde het gebied echter op Spanje, zodat de opstand in de Nederlanden er één van vooral politieke en niet zozeer religieuze aard was; de Vlaams-Duitse eenheidsgedachte ging immers niet verloren⁸⁷. Het gevolg van de scheiding tussen Noord en Zuid was de vlucht van de intellectuelen na 1584, zodat Vlaanderen een klerikaal en konservatief land werd. Duits-

80. Een degelijk werk over de national-socialistische geschiedenisopvattingen, vooral dan over de Nederlanden, is dat van I. SCHÖFFER, *Het nationaalsocialistische beeld van de geschiedenis der Nederlanden*, Amsterdam, 1978.

81. F. FROMME, *Flamen, Wallonen und Belgier*, BZ, 1 feb. 1942, p. 3. De anakronismen en tegenstrijdigheden zijn niet van ons.

82. *Flanderns Erneuerungsweg nicht ohne Deutschland*, BZ, 26 aug. 1941, p. 2; E. WÄSCHE, *Flanderns Platz in der Welt*, BZ, 28 okt. 1941, p. 2; IDEM, *Hansischer Geist*, BZ, 5 nov. 1941, p. 1-2; P. MENNICKEN, *Krämer und Kaufherren*, BZ, 18 jan. 1942, p. 5. De verdediging tegen de Slaven sloeg op de koloniatie van Oost-Europa, ook door Vlamingen.

83. P. HUBERMONT, *Wallonische Renaissance*, BZ, 5 aug. 1942, p. 2.

84. E. EVERS, *Der Handwerkersieg von Kortrijk*, BZ, 30 juni 1941, p. 2.

85. *Deutsch-flämische Zusammenarbeit*, BZ, 29 juni 1941, p. 2.

86. F. FROMME, *Flamen, Wallonen und Belgier*, BZ, 1 feb. 1942, p. 3.

87. *Deutsch-flämische Zusammenarbeit*, BZ, 29 juni 1941, p. 2.

76. A. HAASE, *Und Belgien ...?*, BZ, 28 juni 1941, p. 1-2; IDEM, *Freiwilligenverbände „Flandern“-„Wallonien“*, BZ, 8 juli 1941, p. 1-2.

77. *Die Ziele der Rex-Bewegung*, BZ, 6 jan. 1941, p. 2.

78. *Das EK II für Léon Degrelle*, BZ, 16 april 1942.

79. P. HUBERMONT, *Walonische Renaissance*, BZ, 5 aug. 1942, p. 2.

land kende de neergang tijdens de Dertigjarige Oorlog, zodat beide gebieden in 1648 hun dieptepunt bereikt hadden.

Duitsland zou zich spoedig herstellen: uit een kleine Brandenburgse staat van 1640 groeide het Grootduitse Rijk van Hitler van 1940. Vlaanderen viel echter ten prooi aan plunderingen en rooftochten van vreemde overheersers⁸⁸. Met de Boerenkrijg kwamen die Vlamingen opnieuw in opstand, ditmaal tegen het schrikbewind van de Franse revolutionairen⁸⁹. In het België van Charles Rogier was voor hen echter geen plaats⁹⁰. Maar ook de Walen, die gedwongen werden hun werk in Brussel te gaan zoeken, vonden allesbehalve een thuis in België. Evenzeer als de Vlamingen haatten ze de franskiljon in het algemeen en de Brusselaar in het bijzonder⁹¹. Rogiers systeem was er één van assimilatie met het Frans, en dus met Frankrijk, door een onderdrukking van de Vlaamse en de Waalse volksaard: Vlamingen moesten in Wallonië gaan werken om er te verfransen en de Walen werden naar Brussel gedreven om van hun volk te vervreemden. De taalbeweging die zich daartegen aan Vlaamse zijde verzette, schoot te kort, omdat zij Vlamingen in wezen en karakter, maar niet in taal, als Verhaeren en De Coster, uitsloot en met het door de katholieken bewust onderhouden onderscheid tussen Vlaams en Nederlands het Noorden ver hield⁹². In de Eerste Wereldoorlog werden de Vlamingen flagrant bedrogen: „herdenk de Slag der Gulden Sporen” riep men hen toe, maar voor hun inzet in de loopgraven kregen ze onderdrukking als beloning⁹³. Pas in 1940 werd de eenheid met Duitsland teruggevonden. De toekomst diende zich dan ook rooskleurig aan.

De aandachtige lezer zal een bepaald hiaat niet ontgaan zijn: met de Oostenrijkse overheersing, te verstaan als die van Grootduitse voorvaders, had dergelijke geschiedschrijving duidelijk moeite, en daarom stapte men daar gemakshalve in stilzwijgen overheen. Toch draagt dit historisch verhaal bij tot het inzicht waarom bepaalde thema's over de toenmalige situatie door de Duitsers in de jaren 1941 en 1942 met een zo grote vanzelfsprekendheid geuit konden worden. Het doet ook begrijpen hoe de Keulse hoogleraar Franz Petri, tijdens de oorlog chef van de culturele afdeling van het militaire bezettingsbestuur, op 1 juli 1941 bepaalde opvattingen, die tegenwoordig onaanvaardbaar zouden zijn, in de *Brüsseler Zeitung* kon aanbieden.

Petri verdedigde de tesis dat er in België vanuit volksnationale principes bekeken eigenlijk drie gemeenschappen waren: de Vlamingen, van duidelijk Germaans ras; de Belgen, geen eigenlijk volk, maar eerder een historisch gegroeide beperkte groep van de bevolking, die zich voornamelijk in Brusselse

kringen situeerde, waar men een liberalistische, frans-talige mentaliteit aankleefde, die België als de emanatie van die opvattingen beschouwde en de *idée belge* van Pirenne als evangelie was gaan aannemen; en de Walen, waarvan de volksaard wezenlijk complex was, maar waarvan het Germaanse element een niet te onderschatten faktor betekende. Dat had volgens Petri voor gevolg dat de opvatting als zou de Belgische taalgrens samenvallen met de Latijns-Germaanse, door de vernieuwing in het volksnationale onderzoek, vooral dan de klemtoonverlegging van taal naar ras, tot het verleden behoorde: de scheidingslijn liep veel zuidelijker, in Normandië, langs de Seine en de stad Orléans⁹⁴.

De noden van de oorlog mochten dan nog het Duitse ideologische entoesiasme over de Vlaamse kwestie afgeremd hebben, de bezetter bleef dus zoeken naar stutten die het stilaan vollopende Vlaams-Duitse huis nog verder van funderingen moesten voorzien. In de propaganda van de *Brüsseler Zeitung* werd nu het minder konkrete terrein van de geschiedschrijving afgegraasd. Het doel daarvan was alweer te bewijzen hoe groot de voordelen van een innige verbondenheid tussen Vlaanderen en Duitsland waren geweest en nog verder zouden kunnen zijn.

8. Vlaanderen verloren, Duitsland bedreigd: geen nieuw 1918!

Had het oorlogsgebeuren al vanaf 1941 de *Flamenpolitiek* in de marginaliteit gedrukt, na 1942 kwam deze helemaal aan de kant te staan. Tijdens de winter van 1942-1943, de scharnierperiode van de oorlog, deden zich immers een aantal evenementen voor die het zich al langzamerhand wijzigende bezettingsklimaat volledig veranderden. Op 6 oktober 1942 werd de verplichte tewerkstelling in Duitsland afgekondigd, waarmee het militair bestuur het laatste stukje fluweel dat de ijzeren vuist bedekte, afwierp. Er kon niet langer aan getwijfeld worden dat het enige principe waarop het regime zich eigenlijk beriep, de willekeur van de macht was. Velen sloten zich daarom aan bij hen die dat systeem bekampten, ook al om zelf aan de opeisingen te ontsnappen. Er werd voortaan met scherp op Duitsers en hun medewerkers geschoten, zodat de *Militärverwaltung* spoedig overging tot het laten neerschieten van gijzelaars. Maar de grootste stimulansen tot hardnekkige weerstand kwamen uit de woestijn van Noord-Afrika en van de witte oevers van de Wolga, uit El-Alamein en Stalingrad, waar de Duitse legers voor het eerst gevoelige klappen kregen.

Nadien bleek dat de krijgskansen daar definitief keerden. In het bezette land maakte men zich op voor de afrekening: verzetslui pleegden aanslagen op adepten van de Nieuwe Orde, maar spoedig lieten dezen zich evenmin onbetuigd in schietpartijen op weerloze tegenstanders. De tijd was rijp voor fanatici, ook in het Derde Rijk, en dat betekende dat Himmler en zijn SS in macht groeiden. Het militair bestuur moest dat ook hoe langer hoe meer aangelegenheden in Berlijn laten bedisselen, tot het uiteindelijk in

88. F. FROMME, *Deutsche und Flamen*, BZ, 6 juli 1941, p. 4.

89. E. JÖCKLE, „Boerenkrijg”, BZ, 10 sep. 1941, p. 5.

90. IDEM, *Erinnerungen an Charles Rogier*, BZ, 21 nov. 1941, p. 5.

91. E. EVERS, *Winterliches Mosaik aus Lüttich*, BZ, 13 jan. 1942, p. 3; P. MENNICKEN, *Walloniens innere Beziehung*, BZ, 25 jan. 1942, p. 5.

92. F. FROMME, *Flamen, Wallonen und Belgier*, BZ, 1 feb. 1942, p. 3.

93. P. MENNICKEN, *Das Mahnmal von Diksmuiden*, BZ, 23 aug. 1941, p. 5.

94. F. PETRI, *Belgische Idee und germanisches Volkserbe*, BZ, 1 juli 1941, p. 3.

juli 1944 van zijn plaats verwijderd werd en vervangen door een *Zivilverwaltung*. De *Volkstumspolitik* was één van de machtspolen waarnaar Himmler altijd al had gegraaid, zodat na 1943 het initiatief op dat vlak in zijn handen kwam.

Wie hem te vriend was, had nu de wind in de zeilen. Dat waren de DeVlag, maar ook een nieuwe bondgenoot: Rex. Léon Degrelle, die sinds augustus 1941 aan het Oostfront verbleef en pas op 19 december 1942 terugkeerde, had daarmee na veel touwtrekkerij in Berlijn uiteindelijk zijn doel bereikt: dat met hem en met zijn ambities rekening zou gehouden worden. De kroon op dit lange voorbereidingswerk vormde zijn toespraak van 17 januari 1943 te Brussel, waarin hij het Waalse volk tot franstalige Germanen bombardeerde en voor hen een plaats in het Rijk opeiste. Het leverde hem geen windeieren op: begin februari opteerde Himmler definitief voor steun aan Degrelle⁹⁵. De nieuwe VNV-leider, Elias, sprak mede daarom in zijn toespraken vanaf 1943 steeds agressiever over de concurrenten van zijn partij, vooral dan natuurlijk de DeVlag, en besloot op 14 augustus de werving van vrijwilligers voor het Oostfront op te schorten. De politieke kollaboratie werd echter niet stopgezet⁹⁶. Maar het VNV was daarmee definitief van het voorplan verdwenen en ook een onderhoud tussen Himmler en Elias in februari 1944 veranderde daar niets meer aan. Het initiatief lag nu in Vlaanderen bij de DeVlag. Toch moest deze partij eveneens toezien hoe ze in de laatste oorlogsmaanden door een andere in de schaduw werd gesteld. Degrelle en zijn rexisten geraakten, door het stof dat ze in de Sovjet-Unie deden opwaaien, immers steeds meer in de SS-gunst, wat hen een onderhoud van de Rex-leider met Hitler opleverde en een parade van Waalse Oostfronters door Brussel. Begrijpelijk dat aan Vlaamse zijde enige jaloersheid opdook⁹⁷. Veel zin had dit alles natuurlijk niet meer. Het enige concrete voordeel dat Rex en de DeVlag nog verkregen, was dat de Duitsers hun moordkommando's de vrije hand lieten. Daar lag dan ook de enige link van de *Volkstumspolitik* met het werkelijk gebeuren: hoe meer bv. Degrelle zich als Germaan afficheerde, hoe meer er op zijn aanhangers geschoten werd en Rex-milities hun wraak gingen koelen, en waarschijnlijk was ook het omgekeerde het geval. Voor de rest bleek de touwtrekkerij om de Duitse gunst tot een zinloos achterhoedegevecht gedegradeerd te zijn.

Bewust of onbewust gaf de officiële propaganda, verwoord door de *Brüsseler Zeitung*, dat ook weer België interesseerde de krant trouwens in het algemeen veel minder dan vroeger. Het nut van artikels te schrijven voor een manifest vijandig gezind publiek was immers zeer twijfelachtig en dus beperkte zij zich tot het weergeven van een propagandistisch minimum aan berichten over het bezette land. Alleen de geallieerde bombardement en een haast hysterische nadruk op het dreigende bolsjevisme konden de

redakteurs nog tot meer bewegen dan het weergeven van officiële berichten in de versie van de persbureaus. Voor de *Volkstumpolitik* gold eigenlijk hetzelfde. De dood van Staf De Clercq en zijn opvolging door Elias moeten zowat de laatste gebeurtenissen geweest zijn waarvoor de krant echt warm liep⁹⁸. Elias kreeg zelfs de gelegenheid zijn opvattingen in een hoofdartikel van de *Brüsseler Zeitung* uiteen te zetten. Daarin stelde hij dat een nieuw 1918 voor Duitsland en een nieuw 1918 voor Vlaanderen zou betekenen, en dat enkel een Duitse overwinning Vlaanderens vrijheid, los van het schrikbeeld België, zou kunnen afdwingen⁹⁹. Maar nadien, vanaf 1943, beperkte de krant zich volledig tot het verslaan van toespraken van leiders van kollaborerende groepen.

Het VNV bleef ook na augustus 1943 de belangstelling van de *Brüsseler Zeitung* genieten, al werd er sinds het begin van dat jaar eveneens over de meetings van Van De Wiele en van Degrelle bericht. Laatstgenoemde had wel furore gemaakt met zijn Germaanse geloofsbelijdenis¹⁰⁰ en de exploten van de Waalse vrijwilligers in het Russische Tsjerkassy in 1944 werden ook voropaginanieuws. De DeVlag bleef op cultureel vlak de hoofdinteresse naar zich toehalen. Dat klinkt gewichtiger dan het was, want de eens zo grote belangstelling van de *Brüsseler Zeitung* voor de Vlaamse cultuur bleek verschrompeld te zijn tot enkele schamele teksten over Timmermans, Claes of Verschaeve en een paar verslagen over Vlaams-Duitse dagen. De even schuchter opgedoken Waalse cultuur was alweer het bos ingestuurd. Algemene ideologische beschouwingen over de volksaard van de Vlamingen en de Walen waren eveneens uiterst zeldzaam geworden.

Tweemaal nog zette Franz Petri zijn opvattingen daarover, die we daarnet behandeld hebben, uiteen¹⁰¹. Twee keer ook verkondigde cultureel redakteur Erwin Wäsche zijn volksnationale standpunten in een hoofdartikel. Een eerste maal gebeurde dat op 20 juni 1943, in een tekst waarin hij de raswaarde van de Vlamingen ontleedde: genotypisch waren zij voor hem even Germaans als de Duitsers, enkel door eeuwenlange gescheiden ontwikkeling waren ze fenotypisch vervreemd geraakt. Hij wenste zich echter niet uit te spreken over de vraag of de gevolgen daarvan al dan niet een onoverbrugbaar verschil in het leven hadden geroepen, maar betreunde wel dat dit het onderwerp was geworden van een louter politiek georiënteerde en verhitte discussie¹⁰².

Daarmee verwees hij naar het dispuut tussen VNV en DeVlag, waarin hij met zijn tweede artikel, geschreven op 28 augustus 1943 n.a.v. de Vlaams-Duitse kulturdagen te Brussel, toch een standpunt

98. E. JÖCKLE, *Ein Leben für Flanderns Freiheit und Recht*, BZ, 24 okt. 1942, p. 5.

99. H. J. ELIAS, *Der Kampf der Flamen*, BZ, 25 dec. 1942, p. 1-2.

100. Degrelle *bekent sich zur germanischen Gemeinschaft*, BZ, 18 jan. 1943, p. 4.

101. F. PETRI, *Über die Herkunft der Wallonen*, BZ, 23 juli 1943, p. 2; E. WÄSCHE, *Flandern, germanisches Grenzland*, Prof. Petri sprach in den *Brüsseler Wehrmacht-kursen*, BZ, 20 juni 1942, p. 1-2.

102. E. WÄSCHE, *Abwehr und Ausgriff*, BZ, 20 juni 1943, p. 1-2.

95. DE JONGHE, *Himmler-Reeder*, III, in *Bijdragen*, 1978, p. 45-66, 85.

96. *Ibidem*, III, 154-157; E. KNOEBEL, *Racial Illusion and Political Necessity: a study of SS political and manpower objectives in occupied Belgium*, Colorado, 1965, p. 247-248.

97. KNOEBEL, 260-262.

innam. Wäsche stelde wel dat hij geen politieke lijn wilde goed- of afkeuren, noemde trouwens niets of niemand bij naam, maar zijn opvatting kon moeilijk anders geïnterpreteerd worden. „Wie zich vandaag op een Duits-Vlaamse cultuurgemeenschap beroept... moet van in het begin met het bezwaar rekenen, hoe deze met dogmatische strengheid verdedigde werkelijkheid hoe dan ook met de niet minder gerechtvaardigde aanspraak van Vlaanderen op geestelijke zelfstandigheid in harmonie gebracht kan worden, – een overeenstemming die waard is dat men er zich ernstiger mee inlaat dan vaak in de ophitsing van de strijd van de dagelijkse politieke meningen gebeurt. Want het betreft uiteindelijk het grondprobleem van welke Germaanse cultuurgemeenschap ook ... : autonomie en eenheid – dat betekent voor het Vlaamse probleem zelfstandigheid en Duits-Vlaamse kulturele eenheid –, zijn twee factoren die mekaar niet alleen niet wederzijds bestrijden, maar veel meer in volle eensgezindheid samenwerken en van dezelfde wortels afstammen”. Wäsche besloot dat Vlaanderen een aparte stem in het koor vormde en geen reden had om die af te leren, maar dat die stem enkel in het koor tot volledige uiting kon komen¹⁰³.

Dit hoofdartikel, het voorlaatste trouwens dat in de *Brüsseler Zeitung* over de volkerenproblematiek verscheen¹⁰⁴, werd dan wel gepresenteerd als een niet-politiserend stuk, maar het besluit was toch een afkeuring van integraal pro-Duitse principes aan Vlaamse zijde, een loochening van de juistheid van het hoofdpunt uit het DeVlag-programma dus. Daarmee bevestigde de krant expliciet dat ze ooit gedaan had, haar voorkeur voor het VNV. Ze zette hier een stap in de richting van de erkenning van een beperkte Vlaamse zelfstandigheid, zelfs al bleven door de grote vaagheid alle deuren voor latere koerswijzigingen openstaan. De datum van verschijning van het artikel, veertien dagen na het opschorten door Elias van de werving voor de SS, lijkt dan ook geen toeval. De visie over de „stem in het koor” werd trouwens nadien nog tweemaal in meer algemene termen herhaald. Een eerste keer op 28 november toen hoofdredakteur Heinrich Tötter schreef: „onze continentale gemeenschap sluit de veelheid van volkeren niet uit. Zij heeft juist nood aan nationale volkse eenheden die weten samen te sluiten op basis van gerechtigheid. Ze wil een praktisch-volkse fede-

ratie zijn”¹⁰⁵. En nog eens in een hoofdartikel van 15 december, waarin Europa vergeleken werd met een zonnetelsel, met één zon en verschillende planeten¹⁰⁶.

Aan die drie artikels op ruim anderhalf jaar tijd moet men echter niet teveel belang hechten. Immers, doordat de steden van het Derde Rijk platgebombardeed werden en in Oost-Europa Duitse soldaten bij duizenden sneuvelde, hadden de *Brüsseler Zeitung* en het militair bestuur wel konkreter dingen om het hoofd dan hoe langer hoe onzekerder toekomstdromen. Hooguit kon men uit die drie teksten afleiden dat de „Vlaams-Duitse eenheid” nog niet dood was, alleen maar in de koelkast stak, zolang er over de dreigende verwoesting van België, de verdediging van België, de uitroeiing van het verzet in België of de tewerkstelling van Belgische arbeiders gepraat moest worden. Want toen de bezetter in nood verkeerde, begon hij blijkbaar te beseffen waar de nationale gevoelens op dat ogenblik lagen en wenste hij die niet voor het hoofd te stoten. Zijn droom over het zonnetelsel verhuisde daarom voorlopig naar zijn achterhoofd.

9. Een aureool voor Kadar ?

Het is niet de taak van de geschiedschrijving, als die aan wetenschap wenst te doen, om te oordelen, maar wel om te begrijpen en de elementen aan te brengen die daartoe kunnen bijdragen. In het hele debat dat in Vlaanderen vanaf de jaren vijftig op gang gekomen is om te bewijzen hoe onrechtvaardig de repressie wel was geweest, is van de kollaboratie veelal een beeld overgebleven van door Duitse machtswellust bedrogen Vlaams idealisme. Eén van de elementen die kunnen bijdragen tot uitsluitel over de juistheid van dat beeld, is na te gaan op basis van welke gegevens politiek bewuste mensen overgegaan zijn tot samenwerking met de bezetter. Wat had m.a.w. Duitsland meer te bieden dan dat wat België geboden had of nog aanbood? We willen er wel op wijzen dat de resultaten van dit onderzoek slechts één van de vele gegevens op dat punt willen aanbrengen en dus zeer beperkt zijn. Ze gaan in de eerste plaats over wat Duitsland te bieden had; wat België niet bood hebben we niet onderzocht. Ten tweede slaan ze slechts op een beperkt aantal personen: op hen namelijk voor wie het lezen tussen de lijnen van de officiële propaganda de enige of voornaamste bron van informatie was met het oog op het bepalen van een politieke keuze. De pro-Duitse politici van het hoger echelon waren beter geïnformeerd, terwijl de scharrelende ambtenaar die bij het VNV ging om dienstchef te worden, niet in politiek geïnteresseerd was.

De evolutie van de officiële propaganda rond het thema *Flamenpolitik*, zoals we die uit de *Brüsseler Zeitung* tussen 1940 en 1944 leren kennen hebben, verliep in een rechte lijn. In het begin van de be-

103. „Wer sich heute auf eine deutsch-flämische Kulturgemeinschaft beruft, ... muss von vornherein mit dem Einwand rechnen, wie diese mit dogmatischer Strenge vertretene Tatsache denn mit dem nicht weniger berechtigten Anspruch Flanderns auf Eigenständigkeit in Einklang gebracht werden kann, – ein Einwand, der wert ist, dass man sich ernsthafter mit ihm befasst, als dies in der Hitze des tagespolitischen Meinungskampfes oft geschieht. Denn es betrifft letzthin das Grundproblem einer germanischen Kulturgemeinschaft überhaupt ... : Autonomie und Einheit – d.h. auf das flämische Problem angewandt: Eigenständigkeit und deutsch-flämische Kultureinheit – sind zwei Faktoren, die sich nicht nur nicht wechselseitig befähigen oder ausschließen, sondern vielmehr in voller Einmütigkeit zusammenwirken und aus einer Wurzel entstammen”. E. WÄSCHE, *Einklang und Eigenart*, BZ, 28 aug. 1943, p. 1-2.

104. Het laatste was er ook een van Erwin Wäsche; het verscheen op 11 juli 1944. Het handelde over de Gulden-sporenslag als Germaanse zege. E. WÄSCHE, *Der Sieg von Kortrijk*, BZ, 11 juli 1944, p. 1-2.

105. „Unsere kontinentale Gemeinschaft schliesst die Vielfalt der Völker nicht aus. Sie braucht geradezu nationale völkische Einheiten, die sich zusammenfinden auf der Grundlage der Gerechtigkeit. Sie will eine praktisch-völkische Föderation sein”. H. TÖTTER, *Die neue Ritterschaft*, BZ, 28 nov. 1943, p. 1-2.

106. W. DAITZ, *Vaterland und Europa*, BZ, 15 dec. 1943, p. 1-2.

zetting werd, na een korte aarzeling, over Vlaanderen in vrij ideologische termen geredeneerd: de Germaanse bloedverbondenheid was het argument om de Vlaams-Duitse eenheid te beklemtonen. Vanaf 1941, onder druk van de verscherpte noden van de oorlogvoering en de groeiende vijandigheid van het bezette land, nam de nadruk op de ideologische argumentering sterk af om meer en meer plaats te maken voor puur pragmatische en praktische termen: een vage germanisering van de Walen, steun aan het VNV wanneer het zich naar de Duitse wensen plooidde en bovenal het insinueren van een simpele evenredigheid tussen het aantal gesneuvelde vrijwilligers en naoorlogse inspraak. In 1943 en 1944 kan men zelfs daar niet meer over spreken: de *Brüsseler Zeitung* beperkte zich tot het afwerken van „lopende zaken”, die veelal uit irrationele achterhoedegevechten bestonden.

Toch was van juli 1940 tot september 1944 één duidelijke hoofdtoon aanwezig, die in het begin weliswaar het nadrukkelijkst klonk, maar ook nog op het einde te herkennen viel. Het volgende kon men zonder moeite over de bezetter uit de *Brüsseler Zeitung* aflezen: 1°) het vooroorlogse België stemde hem zeker niet gelukkig; 2°) hij hemelde om te beginnen de Vlamingen op die in de vorige oorlog met Duitsland hadden samengewerkt en daarvoor door de Belgische staat waren veroordeeld; 3°) hij beklemtoonde in zijn kulturhistorische en geschiedkundige propaganda op alle mogelijke manieren de gelijkenissen en verbondenheid tussen Vlaanderen en Duitsland; 4°) hij besteedde aandacht aan een partij enkel in zoverre ze bereid was zijn standpunten over

te nemen; 5°) hij interesseerde zich enkel voor kunstenaars die Duitsland genegen waren of in het Derde Rijk op een zekere populariteit konden bogen. De bezetter hechtte dus geen belang aan verdienstelijke Vlamingen die niet met hem samengewerkt hadden, aan de bestaande verschillen tussen Vlaanderen en Duitsland, aan partijen die niet zo trouw wensten te zijn en aan kunstenaars die gereputeerd waren, maar geen Duitse affiniteiten hadden.

Kortom, wie dat wilde, kan weten dat de Duitsers de Vlaamse beweging volledig tot een pro-Duitse wensten te reduceren. Het beeld van het zonnestelsel met één zon en zoveel planeten dat eind 1943 in de *Brüsseler Zeitung* gebruikt werd, gaf dan ook perfect de keuze weer van hen die op politiek bewuste wijze de *Flamenpolitik* van het militair bestuur gesteund hebben. Het kan haast niet anders dan dat zij geopteerd hebben voor een Vlaanderen dat in zijn relatie tot Duitsland minstens een satellietstaat ervan zou zijn. Wat hen daartoe aangezet heeft, valt buiten het bestek van deze studie. Alleen lijkt het ons nu al dat het nog veel gebruikte idealistische beeld van de kollaboratie genuanceerd moet worden en tot meer rationele proporties teruggebracht. Janos Kadar, van de Hongaarse kommunistische partij, die door Stalin tot een pro-Russische gereduceerd werd, heeft nooit een aureool van idealisme omgehangen gekregen, hoewel hij in 1956 met de nadruk op de banden tussen Hongarije en de Sovjet-Unie, een beroep gedaan heeft op de hulp van het aloude broedervolk.

Leuven

Rolf FALTER